

กระบวนการทอผ้าไทย

การทอผ้าของประเทศไทยมีประวัติอันยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ก่อนเป็นการทอผ้าด้วยมือตามแบบดั้งเดิมเพื่อนำผ้าที่ทอมาใช้เอง การทอผ้าด้วยมือได้รับความสนใจ มีการสืบสาน อนุรักษ์ และพัฒนาสืบต่อมา โดยภายหลังการทอผ้าด้วยมือนั้นเป็นการทอเพื่อจัดจำหน่ายให้กับผู้คนที่ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งได้รับการตอบรับที่ดีเพราะด้วยคุณภาพ ความสวยงาม และความแปลกใหม่ ทำให้ผ้าทอมือเป็นที่ชื่นชอบถูกอกถูกใจของผู้คนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ขั้นตอนการทอผ้าไหม

1. การเตรียมเส้นไหม

การเตรียมเส้นไหมต้องเตรียมและทำการคัดสรรเส้นไหมที่มีขนาดสม่ำเสมอจัดเรียงให้เรียบร้อยโดยมีน้ำหนักที่เหมาะสมต่อใจประมาณ 80-100 กรัม เพื่อง่ายต่อการนำไปดำเนินการต่อ เช่น การย้อมสี และ กรอเส้นไหม ฯ

3. การเตรียมฟืมทอผ้า

นำเส้นด้ายมาร้อยเข้ากับฟืมทอผ้า ร้อยเส้นด้ายผ่านทางช่องของฟันหวีช่องละ 2 เส้น ร้อยจนครบทุกช่อง จากนั้นใช้ไม้ไผ่ขนาดเล็กเป็นตัวช่วยในการร้อยผ่านห่วงเส้นด้ายที่ร้อยเข้าช่องฟันหวีเพื่อทำการชิงเส้นด้าย จัดเรียงเส้นด้ายให้เรียบร้อย และตรึงให้เส้นด้ายอยู่กับที่ โดยด้านหน้าของฟืมทอผ้าจะมีไม้ไผ่ขนาดเล็กเช่นเดียวกับด้านหลังของฟืมซึ่งมีหน้าที่เช่นเดียวกัน ต่อมาทำการตะกอฟืมแบบ 2 ตะกอ จะได้ฟืมที่พร้อมสำหรับการทอผ้า

2. การลอกกาบเส้นไหม โดยการใช้สารธรรมชาติ

สารธรรมชาติที่ใช้ในการลอกกาบ ได้จากการนำกากของต้นกล้วยมาเผาจนกลายเป็นขี้เถ้า นำขี้เถ้าที่ได้มาละลายน้ำและร่อนจนแยกชั้นได้ส่วนที่เป็นน้ำใส โดยนำส่วนที่เป็นน้ำใสใช้แทนสารลอกกาบ อัตราส่วนการใช้งานสารลอกกาบต่อเส้นไหมอยู่ที่ 30:1 โดยการลอกกาบเส้นไหมจะใช้วิธีการต้มที่อุณหภูมิ 90-95 องศาเซลเซียส ระยะเวลาประมาณ 90 นาที ในระหว่างต้มหมั่นพลิกกลับเส้นไหมอย่างสม่ำเสมอ จากนั้นหลังต้มเส้นไหมเสร็จก็นำเส้นไหมมาล้างด้วยน้ำอุ่นและนำเส้นไหมมาตากให้แห้งที่ราวตาก

4. การย้อมเส้นไหมเย็น

ใบสมัยก่อนน้ำย้อมสีมักใช้สีแดงที่ได้จากการครั่ง โดยนำครั่งมาตำให้ละเอียดและแช่น้ำไว้ 1 คืน จากนั้นนำน้ำที่ได้มากรองด้วยผ้าขาวบาง จะได้เป็นน้ำย้อมสีแดงสำหรับย้อมเส้นไหม การย้อมเส้นไหมนำเส้นไหมที่เตรียมไว้มาทำการย้อมในการย้อมจะทำ 2 รอบคือ การย้อมเย็น และการย้อมด้วยความร้อนร้อน ขั้นแรกจะทำการย้อมเย็นโดยนำเส้นไหมใส่ลงในหม้อที่มีน้ำย้อมสี เมื่อกวดเส้นไหมลงในหม้อจนน้ำย้อมสีซึมเข้าเส้นไหมทั่วดี จากนั้นนำหม้อขึ้นตั้งไฟเพื่อสู่ขั้นตอนการย้อมด้วยความร้อน การย้อมด้วยความร้อนบนเตานั้นจะใช้อุณหภูมิอยู่ที่ 90 องศาเซลเซียส ใช้เวลาในการต้มประมาณ 30 นาที จากนั้นนำเส้นไหมมาล้างด้วยน้ำสะอาด บีบน้ำออกและทำการตากให้แห้ง

5. การเตรียมเส้นยืน

นำเส้นไหมที่ผ่านการย้อมสีมาคั้นเครื่องหูกหรือคั้นเส้นยืนโดยมีเสาเพื่อเป็นอุปกรณ์ เริ่มต้นด้วยการนำเส้นไหมสวมเข้าในกง เพื่อทำการกรอเส้นไหมเข้าอึก โดยมีวิธีการนับคือ รอบละ 2 เส้น จำนวน 2 รอบ จะได้เป็น 4 เส้น เรียกว่า 1 ความ และ 10 ความ เท่ากับ 1 หลบ การนับจำนวนความควรใช้ไม้มาคั้นเพื่อช่วยป้องกันความผิดพลาดในการนับ หลบ คือหน้ากว้าง ในสมัยโบราณการทอผ้าสไบหน้ากว้างจะใช้ 8 หลบ การเพิ่มลดหน้ากว้างขึ้นอยู่กับการใช้งานและการออกแบบผ้าตั้งแต่เริ่ม

7. การเตรียมเส้นพุ่งที่ทำการย้อมสีต่างๆ

โดยทั่วไปการเตรียมน้ำย้อมสีเส้นไหมจะมีสีที่หลากหลาย แต่จะมีสีที่นิยมใช้คือสีเข้ม เช่น สีน้ำเงินเข้ม สีเขียว สีแดง สีเหลือง เป็นต้น ซึ่งในแต่ละสีจะได้มาจากธรรมชาติคือได้จากพืชและสัตว์

6. การต่อเส้นยืน

การต่อเส้นยืนคือการนำเส้นไหมเส้นยืนมาผูกต่อกับเส้นด้ายในพินหวีโดยการต่อทีละเส้นจนครบเส้นยืน เมื่อต่อเส้นไหมเรียบร้อยแล้วทำการม้วนเส้นยืนด้วยแผ่นไม้และจัดระเบียบเส้นไหมตามช่องพินให้เรียบร้อย ต่อมานำไปติดตั้งเข้ากับทุกทอผ้าเพื่อทำการเข้าลายหรือตะกอดต่อไป เทคนิคเพิ่มเติมก่อนการทอผ้าทุกครั้งควรใช้แปรงจุ่มน้ำแบงทาเคลือบเส้นยืนที่อยู่ใกล้ก่อนเพื่อให้เส้นกลม เพิ่มความแข็งแรง และเส้นไหมจะไม่แตกเป็นขนระหว่างการทอผ้า

8. การกรอเส้นพุ่งเข้าหลอด

การกรอเส้นพุ่งเข้าหลอดมีวิธีการคือ นำเส้นไหมสีต่างๆ ที่ย้อมสีเสร็จแล้วมาเข้ากง แล้วทำการกรอเส้นไหมเข้าหลอด สำหรับเตรียมเป็นเส้นพุ่งใช้ในการเกะลาย และใส่กระสวยในการทอขัด

9. การทอผ้าพื้น

คือการใช้หลักการการทอผ้าเบื้องต้น วิธีการคือนำด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งมาขัดกันเพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งอาจจะใช้สีเดียวกันหรือจะใช้สีที่แตกต่างกันเพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับผืนผ้าให้มีสวยงามมากยิ่งขึ้นก็ได้

10. เทคนิคเพิ่มเติมสำหรับการทอผ้า

การขีด ขีด หมายถึง วิธีการที่ทำให้ผ้าเกิดลวดลายต่างๆขึ้นมา โดยวิธีการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษระหว่างการทอเพื่อให้เกิดลวดลายที่เด่นชัดกว่าสีพื้น ทำโดยใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดเพื่อยกด้ายเส้นยืนขึ้นจากนั้นพุ่งด้ายไปตามแนวที่ถูกจัดซ้อน ลวดลายที่เกิดขึ้นมาจากการกำหนดจังหวะในการพุ่งเส้นด้ายนั่นเองการจก คือเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ โดยการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลงโดยใช้ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายขึ้นแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วงๆ สามารถสลับสีที่หลากหลายได้ ซึ่งจะแตกต่างกับการขีดที่เป็นการใช้ด้ายพิเศษเพียงสีเดียว การทอผ้าวิธีจกจะต้องใช้เวลาในการทอนานมากจึงมักทอเป็นผ้าหน้าแคบใช้ต่อกับซิ่น เรียกว่า “ซิ่นตีนจก” การทอมัดหมี่ เป็นกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อม โดยเริ่มจากการนำเส้นด้ายหรือไหมมาย้อมสีแล้วมัดบริเวณที่ต้องการเก็บไว้เมื่อนำไปย้อมสีอื่นๆ จะไม่ติดสี จะซึมเพียงเล็กน้อย โดยจะย้อมไล่ลำดับจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบ จากนั้นนำด้ายกรอเข้าหลอด และนำไปทอจะเกิดลวดลายในลักษณะที่คลาดเคลื่อน เหลื่อมล้ำ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้ามัดหมี่ การทอผ้าชนิดนี้ต้องอาศัยความชำนาญเป็นอย่างมาก

การทอผ้ายก เป็นกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอกแยกด้ายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งจำนวนสองเส้น หรือมากกว่าเข้าไปยังผืนผ้า ลวดลายที่ทอออกมาจะเป็นลวดลายที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ธรรมชาติ และความเชื่อทางศาสนา เช่น ลายปราสาท ลายสัตว์ ลายพืช และลายเรขาคณิต